

ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΣ: ΜΙΑ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΠΡΟΤΑΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΤΗΣ ΝΕΟΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΛΩΣΣΑΣ ΣΤΟ ΜΕΞΙΚΟ

ΝΑΤΑΛΙΑ ΜΟΡΕΛΕΟΝ

The increasing need for communication between people nowadays has made foreign language learning all the more necessary. In order to tackle the challenges of this new situation worldwide, the language teacher needs to make choices among various teaching methods and become effective as far as material design is concerned. To achieve this he/she has to be aware of the students' needs and goals as well as the biological, affective and cognitive factors involved in the learning process. This, together with the knowledge of the culture where the target-language is spoken, should be his/her starting point in order to help the learners acquire an overall view of it.

As teachers of Greek we have an additional privilege attributable to the great wealth of the civilization expressed through this language: we are allowed to use it for teaching purposes in multiple ways (e.g. using literary texts in the classroom). The exploitation of such means not only supplies us with new knowledge but also assists us to an in depth study of our western civilization.

Κατά τις δεκαετίες του εβδομήντα και του ογδόντα, ο σχεδιασμός των μαθημάτων ξένων γλωσσών γινόταν με βάση την επικοινωνιακή προσέγγιση, και οι καθηγητές είχαν τα ίδια ερωτήματα που έχουμε κι εμείς σήμερα σχετικά με το τι, το πώς και το πότε να διδάσκει κανείς, μιας και η προσέγγιση αυτή προερχόταν από την οπτική γωνία του καθηγητή. Σήμερα όμως έχει αποδειχθεί ότι υπάρχουν κι άλλοι παράγοντες, εξίσου σημαντικοί, τους οποίους θα πρέπει να λαμβάνουμε υπόψιν μας, όπως η ανάλυση των αναγκών και των ενδιαφερόντων των μαθητών, την οποία προτείνουν οι γνωστικές θεωρίες που έχουν ως επίκεντρο τον μαθητή.

Στην περίπτωση των φοιτητών του CELE (Κέντρου Διδασκαλίας Ξένων Γλωσσών) στο Πανεπιστήμιό μας, έχουμε διαπιστώσει ότι το προφίλ τους διαφέρει ανάλογα με τη γλώσσα ότι δηλαδή οι φοιτητές των Νεοελληνικών δεν είναι ίδιοι με τους φοιτητές των άλλων γλωσσών, όπως π.χ. των Αγγλικών, των Γαλλικών, των Γερμανικών και των Πορτογαλικών. Το να γνωρίσουμε το προφίλ των φοιτητών του CELE ήταν και παραμένει ένας από τους σημαντικότερους στόχους των καθηγητών των ξένων γλωσσών.

1. Σε τι διαφέρει το προφίλ των φοιτητών;

Εάν οι φοιτητές των Αγγλικών, των Γαλλικών και των Γερμανικών βλέπουν στην εκμάθηση των συγκεκριμένων γλωσσών τη δυνατότητα να εμπλουτίσουν το βιογραφικό τους σημείωμα, να πετύχουν μια προαγωγή ή καλύτερες συνθήκες εργασίας ή ακόμα να χρησιμοποιήσουν τη γλώσσα ως μέσο για να πραγματοποιήσουν έρευνα στον χώρο των θετικών ή των ανθρωπιστικών επιστημών στο Μεξικό ή στο εξωτερικό, ο φοιτητής που εγγράφεται και παρακολουθεί τα μαθήματα της νέας ελληνικής γλώσσας έχει άλλα χαρακτηριστικά και είναι κατά βάση ανιδιοτελής.

Για να γνωρίσουμε το προφίλ των φοιτητών του Νεοελληνικού Τμήματος, χρησιμοποιούμε εδώ και δύο χρόνια ένα ερωτηματολόγιο το οποίο διανέμεται στην αρχή της ακαδημαϊκής χρονιάς. Στο ερωτηματολόγιο αυτό τους ρωτάμε τους λόγους για τους οποίους ενδιαφέρθηκαν να μάθουν αυτή τη γλώσσα, για τις προσδοκίες που έχουν σχετικά με τα μαθήματα και για τη χρησιμότητα που βρίσκουν στο να μελετήσουν ορισμένες πλευρές του ελληνικού πολιτισμού. Τους ρωτάμε ακόμα κατά πόσον ταυτίζονται με αυτόν τον πολιτισμό, ποια είναι η στάση τους απέναντί του, τι ξέρουν για τη σύγχρονη Ελλάδα και ποια είναι η στερεότυπη εικόνα των σημερινών Ελλήνων.

Η ανάλυση των απαντήσεων στο ερωτηματολόγιο μας αποκάλυψε ότι οι σπουδαστές θέλουν να πλησιάσουν τον ελληνικό πολιτισμό γιατί νιώθουν μέλος του, κι αυτό επειδή όταν εμβαθύνουν στη γνώση της ελληνικής γλώσσας, μπορούν να φτάσουν στις ρίζες της δικής τους γλώσσας. Σε μερικές περιπτώσεις, είναι πεπεισμένοι ότι μπορούν να χρησιμοποιήσουν αυτές τις γνώσεις στην επαγγελματική τους σταδιοδρομία: η άποψη αυτή προβάλλεται συχνά από φοιτητές της Ιατρικής, της Ιστορίας και της Φιλολογίας. Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν άλλοι που θέλουν να πλησιάσουν τον ελληνικό πολιτισμό από αισθητικό ενδιαφέρον, όπως οι φοιτητές της Σχολής Καλών Τεχνών και της Αρχιτεκτονικής.

Όσον αφορά τη σύγχρονη Ελλάδα, δυστυχώς ξέρουν λίγα πράγματα –φταίει και η γεωγραφική απόσταση– και το στερεότυπο των Ελλήνων είναι αυτό που προβάλλεται από τις τουριστικές διαφημίσεις της χώρας: φαντάζονται τους Έλληνες σαν Απόλλωνες και Αφροδίτες, ντυμένους με χλαμύδες, να κολυμπάνε σε παραδεισένιες παραλίες στα νησιά του Αιγαίου, ή με ένα κομπολόι στο χέρι, να παίζουν τάβλι και να πίνουν ελληνικό καφέ ή να χορεύουν τον χορό του Ζορμπά στην ταβέρνα με τα μπουζούκια. Άλλοι ακόμα έχουν την εικόνα του Έλληνα ντυμένου τσολιά.

Ανεξάρτητα όμως από το στερεότυπο που έχουν σχηματίσει και από τις μεταξύ τους διαφορές, όλοι συμφωνούν στο ότι θέλουν να μάθουν την ελληνική γλώσσα λόγω του μεγάλου θαυμασμού που τρέφουν για τον ελληνικό πολιτισμό και παρ' ότι ξέρουν ότι δεν θα τους προσφέρει κανένα συγκεκριμένο ακαδημαϊκό όφελος.

Πρέπει να σημειωθεί ότι το να έχουμε φοιτητές με εσωτερικά κίνητρα συνεπάγεται ένα μεγάλο πλεονέκτημα για τους δασκάλους, γιατί μια θετική στάση απέναντι στον πολιτισμό-στόχο βοηθά τους σπουδαστές να συσχετίσουν τις γνώσεις που μόλις έχουν αποκτήσει με τις προηγούμενες γνώσεις τους για τον κόσμο, συνεισφέρει στο να μειωθεί η κοινωνική και ψυχολογική απόσταση μεταξύ των δύο πολιτισμών αλλά και μεταξύ διδασκόντων και διδασκομένων, και δημιουργεί έτσι μια χαλαρή ατμόσφαιρα και μια σχέση εμπιστοσύνης ιδανική για τη διαδικασία διδασκαλίας-εκμάθησης.

Ο Krashen (1982) υποστηρίζει ότι «ο κάθε άνθρωπος μπορεί να αναπτύξει μια στάση τόσο θετική όσο και αρνητική προς τη γλώσσα-στόχο, την κοινότητα που μιλάει αυτήν τη γλώσσα και τον πολιτισμό αυτής της κοινότητας». Όποιος έχει θετική στάση προσπαθεί να βρει ευκαιρίες για να επικοινωνήσει με τους χρήστες της ξένης γλώσσας και έτσι καταφέρνει να προσλάβει μία σημαντική ποσότητα εισαγόμενου γλωσσικού προϊόντος (input), το οποίο θα έχει επίδραση στην πρόοδό του ως προς τις γλωσσικές του δεξιότητες και γενικά στην κατάκτηση της γλώσσας.

Αντίθετα, σύμφωνα με αυτή τη λογική, ο άνθρωπος με αρνητική στάση προσλαμβάνει και επεξεργάζεται λιγότερα στοιχεία του εισαγόμενου γλωσσικού προϊόντος. Αυτό έχουμε διαπιστώσει ότι συμβαίνει, για παράδειγμα, αυτή την εποχή στο πανεπιστήμιό μας στην περίπτωση των Αγγλικών: οι φοιτητές δεν αισθάνονται αυτή τη στιγμή καμία έλξη για τον πολιτισμό των Ηνωμένων Πολιτειών, λόγω της σημερινής τους πολιτικής, κι έτσι έχουν αρνητική στάση απέναντί τους, η οποία θέτει εμπόδια στην εκμάθηση της γλώσσας.

Επανερχόμενη στην περίπτωση της Νέας Ελληνικής, θα ήθελα να επισημάνω ότι με δεδομένα όλα τα πλεονεκτήματα που ανέφερα, ένας από τους βασικούς στόχους του καθηγητή είναι, κατά τη γνώμη μου, να χτίσει μια σχέση εμπιστοσύνης με τον σπουδαστή, να δημιουργήσει μια χαλαρή ατμόσφαιρα γεμάτη αρμονία και βέβαια, πάνω απ' όλα, να στηρίξει τη διδακτική του πρακτική σ' έναν καλό και σωστά προσανατολισμένο σχεδιασμό, με σαφώς προσδιορισμένους στόχους και με κατάλληλο υλικό και δραστηριότητες.

2. Γιατί θεωρούμε σημαντικό να εισάγουμε πολιτιστικά θέματα στα μαθήματα ξένων γλωσσών;

Οι δεσμοί μεταξύ γλώσσας και πολιτισμού είναι αδιάρρηκτοι. Δεν μπορούμε να φανταστούμε τη διδασκαλία ή την εκμάθηση μιας γλώσσας απομακρυσμένη από τον πολιτισμό της. Η γλώσσα είναι το κλειδί που μας ανοίγει την πόρτα για να μπούμε στον πολιτισμό, ο οποίος είναι ένα άλλο σύμπαν, μια άλλη κοσμοθεωρία. Ο καθηγητής είναι εκείνος που έχει την ευθύνη να εφαρμόσει το συναισθηματικό φίλτρο, δηλαδή να δημιουργήσει τις βέλτιστες συνθήκες εμπι-

στοσύνης, ούτως ώστε ο φοιτητής να νιώθει ότι η εκμάθηση της γλώσσας είναι μία πλούσια εμπειρία.

3. Κριτήρια για το σχεδιασμό διδακτικού υλικού

Η παιδαγωγική μας πρόταση αναφέρεται στο σχεδιασμό υλικού με πολιτισμικό περιεχόμενο, με βάση τα ίδια τα ενδιαφέροντα των φοιτητών και τον θαυμασμό που τρέφουν απέναντι στον ελληνικό πολιτισμό και με σκοπό να αφυπνιστεί «ο Έλληνας που όλοι οι δυτικοί έχουμε μέσα μας» μέσα από επαγωγικές τεχνικές, όπως σημειώνει ο Swenson (1984). Στόχος μας, δηλαδή, είναι να ξεκινήσουμε από το απλό και μετά να πάμε στο δύσκολο, από το γνωστό να οδηγήσουμε τον φοιτητή χέρι-χέρι για να ανακαλύψει το άγνωστο. Τα υλικά πρέπει να έχουν ποικιλία και να είναι κατάλληλα για την ανάπτυξη και των τεσσάρων γλωσσικών δεξιοτήτων, της παραγωγής προφορικού και γραπτού λόγου, της ακουστικής κατανόησης και της κατανόησης γραπτών κειμένων.

Από τα παραπάνω έχω δώσει μεγαλύτερη έμφαση, λόγω του πλούτου τους, στον σχεδιασμό υλικού με βάση λογοτεχνικά κείμενα και ποίηση / λογοτεχνικά κείμενα (πεζά και ποιητικά), ξεκινώντας από το επίπεδο μηδέν.

Η σχέση μεταξύ της διδασκαλίας της λογοτεχνίας και της διδασκαλίας των γλωσσών έχει ακολουθήσει μια επεισοδιακή πορεία. Στην αρχή η γλωσσική διδασκαλία ήταν βασισμένη στη μετάφραση των λογοτεχνικών κειμένων, αλλά με την εισβολή των δομικών προσεγγίσεων της γλώσσας παραμερίστηκε η διδασκαλία της λογοτεχνίας και δόθηκε προτεραιότητα στην εξάσκηση των βασικών δομών και της κοινής χρήσης της γλώσσας, δεδομένου ότι η επικοινωνιακή προσέγγιση επικεντρώθηκε στην πρόσληψη και στις λειτουργίες του προφορικού λόγου.

Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια έχει αναθεωρηθεί η θέση της λογοτεχνίας μέσα στο πλαίσιο της επικοινωνιακής προσέγγισης, αποκαλύπτοντας τα μεγάλα της πλεονεκτήματα, γιατί «συνά οι μέθοδοι για τη διδασκαλία των ξένων γλωσσών στερούν από τους σπουδαστές την ευκαιρία να ανακαλύψουν μόνοι τους τους κανόνες και τη χρήση της γλώσσας, κάτι που μπορούν να καταφέρουν με το λογοτεχνικό κείμενο» (Widdowson 1975) και, επιπλέον, γιατί τα λογοτεχνικά κείμενα προσφέρουν μια μεγάλη ποικιλία στοιχείων που μπορούν να αξιοποιηθούν από διάφορες πλευρές, ανεξάρτητα από το αν είναι αναχρονιστική η γλώσσα ή αντιστοιχεί στη σημερινή εποχή, και ακόμα από το αν είναι ακατάλληλη για το επίπεδο, όπως σημειώνουν οι Collie & Slater (1992).

Αυτό που προσπαθούμε να επιτύχουμε με το σχεδιασμό αυτού του υλικού είναι να εφαρμόσουμε τις προτάσεις όσων έχουν πειραματιστεί με τη χρήση της λογοτεχνίας σε άλλες γλώσσες, όπως είναι τα πρότυπα και οι θεωρίες των Collie & Slater (1992: 10) σχετικά με την ανάλυση του *γιατί*, του *τι* και του *πώς* πρέπει να γίνεται η διδασκαλία στα μαθήματα ξένων γλωσσών.

- Γιατί;

Γιατί η λογοτεχνία αποτελεί μια ανεξάντλητη πηγή ποικίλου γραπτού υλικού, του οποίου η σπουδαιότητα έγκειται στο γεγονός ότι αναφέρεται στα βασικά ανθρώπινα ζητήματα: αυτό κάνει την αξία της διαχρονική κι όχι εφήμερη. Παρόλο που η σημασία της αλλάζει με την πάροδο του χρόνου, σπάνια εξαφανίζεται εντελώς, όπως αποδεικνύουν οι περιπτώσεις της ελληνικής τραγωδίας, των έργων του Shakespeare και της κλασικής λογοτεχνίας γενικά.

- Τι;

Τα ιδανικά κριτήρια αξιολόγησης εξαρτώνται, κατά βάθος, από την κάθε τάξη, από τις ανάγκες της και από το γλωσσικό της επίπεδο και, επιπλέον, από τις γνώσεις που κατέχουν οι φοιτητές σχετικά με τον πολιτισμό-στόχο. Ωστόσο, η επιλογή που θα γίνει πρέπει να έχει τη δυνατότητα να προκαλέσει το ενδιαφέρον των φοιτητών καθώς και θετικές αντιδράσεις. Μια επιτυχημένη επιλογή έχει πάντοτε την ανάλογη ανταπόκριση.

- Πώς;

Μέσα από δραστηριότητες που πρέπει να προσελκύουν την προσοχή των φοιτητών, κάνοντάς τους να νιώσουν ότι είναι το επίκεντρο του μαθήματος, βοηθώντας τους να εκμεταλλεύονται τις δικές τους λογοτεχνικές ικανότητες, και συνενώνοντας γλώσσα και λογοτεχνία.

Για την παραγωγή του διδακτικού υλικού έχουμε αφομοιώσει επίσης μερικές από τις προτάσεις του Rall (1999: 490) σε σχέση με τον ορισμό των γλωσσολογικών κριτηρίων στα μαθήματα γλωσσών, όπως είναι η περίπτωση της έμμετρης ποίησης, με την επανάληψη των λέξεων και των δομών, και τα χαρακτηριστικά του επεξεργασμένου κειμένου σε αντίθεση με εκείνα του απλού.

Από την προσωπική μου εμπειρία έχω διαπιστώσει ότι η χρήση των ελληνικών λογοτεχνικών κειμένων, και ιδιαίτερα της ποίησης, βοηθάει πολύ τους σπουδαστές. Πολύ πιθανόν αυτό να οφείλεται στην πολιτιστική ταύτιση που έχω ήδη αναφέρει, ή στο ότι πολλά θέματα τους είναι ήδη γνωστά, όπως π.χ. εκείνα της ελληνικής μυθολογίας. Έχει αποδειχθεί ότι τα κείμενα με θέματα γνωστά στους μαθητές διευκολύνουν την κατανόηση και χρησιμεύουν στην εισαγωγή, την εξάσκηση και την επανάληψη των μορφοσυντακτικών δομών της γλώσσας, καθώς και στην ανάπτυξη των στρατηγικών της εκμάθησης, ενώ ταυτόχρονα εμπλουτίζουν τις γνώσεις τις σχετικές με τον πολιτισμό-στόχο.

Πέρα απ' όλα αυτά όμως, το διδακτικό υλικό πρέπει να οδηγεί τον σπουδαστή να κάνει την αυτοκριτική του και να παίρνει πρωτοβουλίες, καθιστώντας τον πιο υπεύθυνο και αυτόνομο ως προς την εκμάθηση της γλώσσας, έτσι ώστε να μην περιορίζεται στις ασκήσεις που του δίνει ο καθηγητής την ώρα του μαθήματος.

Είμαι πεπεισμένη ότι η χρησιμοποίηση λογοτεχνικού υλικού στη διδασκαλία των ελληνικών θα φέρει σύντομα θετικά αποτελέσματα, όπως ακριβώς έχει συμβεί και στη διδασκαλία άλλων γλωσσών (π.χ. αγγλικά, γερμανικά. Βλ. Rall 1999).

4. Η επιλογή των λογοτεχνικών κειμένων

Τα κείμενα που χρησιμοποιούνται για τη διδασκαλία της γλώσσας μπορεί να είναι αποσπάσματα λογοτεχνικών κειμένων, πεζών ή ποιητικών, ιστορικά διηγήματα, παραδοσιακά παραμύθια, μύθοι, άρθρα εφημερίδων ή περιοδικών και επιπλέον διαφημιστικά. Το σημαντικό είναι να υπάρχουν μέσα τους πολιτιστικά στοιχεία που να αφυπνίσουν το ενδιαφέρον των φοιτητών, να έχουν απλό λεξιλόγιο και να συνοδεύονται, όποτε είναι αυτό δυνατόν, από φωτογραφίες, που να έχουν σχέση με το θέμα στο οποίο αναφέρονται.

5. Συμπέρασμα

Εμείς, οι επαγγελματίες της διδασκαλίας ξένων γλωσσών, είναι πολύ βασικό να συνειδητοποιήσουμε ότι ο ρόλος που παίζουμε στη διαδικασία εκμάθησης της γλώσσας από τους φοιτητές μας είναι πολύ σημαντικός και ότι οι παράγοντες που επιδρούν στη διαδικασία αυτή δεν είναι σταθεροί – αντίθετα, αποτελούν *μεταβλητές*, τις οποίες μπορούμε να αλλάξουμε προς όφελός τους. Γι' αυτό, όταν δουλεύουμε μέσα στα πλαίσια ενός πολιτισμού τόσο πλούσιου, όπως ο ελληνικός, δεν επιτρέπεται να μην πετυχαίνουμε τους παιδαγωγικούς μας σκοπούς. Αρκεί να παλεύουμε να αναδυθεί ο Έλληνας που όλοι οι δυτικοί έχουμε μέσα μας.

Δύο λόγια για τον δάσκαλό μου

Θα ήθελα να ευχαριστήσω τις αρχές του Πανεπιστημίου Αθηνών για την ευκαιρία που μου έδωσαν να παρευρεθώ στην τελετή προς τιμήν του κυρίου Παναγιώτη Κοντού.

Παρ'ότι έχουν περάσει τριάντα χρόνια από τότε που έφυγα από την Ελλάδα, όπου είχα την τύχη να παρακολουθήσω ως υπότροφος του ελληνικού κράτους τα μαθήματα της Νέας Ελληνικής γλώσσας που μας παρέδιδε ο κύριος Κοντός, του είμαι πάντα ευγνώμων γιατί, πέραν από τις λεξικές και μορφοσυντακτικές γνώσεις που μας προσέφερε, η μεγαλύτερη επιτυχία του σαν καθηγητής ήταν ότι, μέσα σε μια ατμόσφαιρα αρμονίας και φιλίας, μας έκανε να πλησιάσουμε με θαυμασμό και αγάπη τον ελληνικό πολιτισμό. Χάρη στα μαθήματα του κυρίου Κοντού αγάπησα τους Έλληνες, τη γλώσσα τους και τη λογοτεχνία τους. Χάρη σ' αυτόν επίσης αποφάσισα στη συνέχεια να ασχοληθώ με τη διδασκαλία της Ελληνικής.

Ναταλία Μορελεόν
Κέντρο Διδασκαλίας Ξένων Γλωσσών (CELE)
Εθνικό Αυτόνομο Πανεπιστήμιο Μεξικού (UNAM)
e-mail: moreleon@servidor.unam.mx

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Collie, J. & Slater, S. 1992: *Literature in the Language Classroom*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Kramsh, C. 1966: *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.
- Krashen, S. D. 1982: *Principles and Practice in Second Language Acquisition*. Oxford: Pergamon Press.
- Rall, D. 1999: *En busca del texto literario perdido. Paralelas. Estudios Literarios, lingüísticos e interculturales*. México, D. F.: Universidad Nacional Autónoma de México (UNAM).
- Widdowson, H. G. 1975: *Stylistics and the Teaching of Literature*. London: Longman.